

Březen 2024

ISTANBULSKÁ SMRŠŤ V SENÁTU

Pavλίna Soukupová

Shrnutí

V lednu ve vypjaté atmosféře českého Senátu neprošla ratifikací Úmluva proti násilí, známá také jako Istanbulská úmluva. Skutečnost, že chyběly pouhé dva hlasy k jejímu přijetí dokazuje, jak moc je politická reprezentace v názoru na tuto otázku rozdělená. Oba tábory mají silné argumenty a ani jeden se nehodlá vzdát. Celou diskuzi navíc provází velké emoční napětí a je ohniskem sváru nejen v pětikoalici, ale i vně jednotlivých politických stran. Jaké hlavní argumenty v rozpravě zazněly? A co dále úmluvu v Česku čeká? Nejen na tyto otázky odpovídá dnešní analýza.

Hlavní body

- Argumenty skupiny pro přijetí jsou založeny na nutnosti ochrany obětí před domácím násilím, podpoře rovnosti a potřebě mezinárodní spolupráce v boji proti násilí.
- Naproti tomu zde existují obavy z jejího vlivu na rodinné právo a skeptický pohled na její nutnost vzhledem k existujícímu právnímu systému.
- Namísto jednotného postupu v pětikoalici nachází její velká část shodu s opozicí.

Světový boj proti násilí

V první řadě je třeba představit úmluvu v širším kontextu, z jakého důvodu vznikla a co si klade za cíl. Celým názvem **Úmluva Rady Evropy o prevenci a boji proti násilí vůči ženám a domácímu násilí** je mezinárodní smlouva, která byla k podpisu otevřena 11. května 2011 v Istanbulu, odkud pochází její přízvisko (Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, 2011). Hlavním cílem je ochrana žen před všemi formami násilí v Evropě i po celém světě, zejména domácího, které se dosud velkou částí společnosti bere jako za zóna „za zavřenými dveřmi“, kam stát nevstupuje.

Hned v druhém článku úmluvy je zmíněno, že ustanovení se týkají všech osob bez ohledu na pohlaví. Ženy má v názvu z toho důvodu, že jsou celosvětově nejpočetnějšími oběťmi domácího násilí, jak vysvětluje preambule. Úmluva se také snaží dosáhnout zvýšené spolupráce mezi vládami států, které ji podepsaly, aby zajistily účinný boj proti násilí a zdůrazňuje potřebu mezinárodně koordinovaného přístupu k řešení těchto problémů (Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, 2011).

Úmluva upravuje povinnosti státu v oblasti **prevence, pomoci obětem a postihu pachatelů**. Mezi další konkrétní dopady patří např. požadavky, aby státy podporovaly osvětové aktivity proti násilí (čl. 13), zajistily prevenci do vzdělávání (čl. 14), školily subjekty přicházející do styku s oběťmi (čl. 15), podporovaly programy pro násilné osoby (čl. 16), zajistily dostupnost služeb pro oběti (čl. 20) a bezplatné telefonní linky (čl. 24) či kriminalizovaly a postihovaly jednotlivé formy násilí (čl. 33–42) (Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, 2011). Mnoha z těchto bodů jsou předmětem kritiky, jak analýza dále uvede.

Podepsaná, ale neratifikovaná

První státy, které úmluvu podepsaly, byly Turecko, Řecko, Portugalsko, Finsko a Island hned v den, kdy byla otevřena k podpisu. V současné době nese podpis 44 zemí, z čehož jí 38 ratifikovalo. Taktéž Česká republika se s podpisem připojila, a to již v květnu 2016. Proces ratifikace je u nás však mimořádně složitý a za uplynulých osm let se setkal s rozsáhlými politickými debatami. Dojít k ní mělo dojít již za vlády Andreje Babiše, od plánu se ale ustoupilo. Postoj bývalého premiéra k Istanbulské úmluvě prošel změnou. Vyjádřil názor, že další mezinárodní úmluva není potřebná a může být považována za zbytečnou (Deník N, 2018). Tento názor, podle kterého naše zákony dokážou dostatečně násilí řešit, je ostatně jedním z nejčastějších a nejsilnějších argumentů strany proti schválení. A jak se v minulém měsíci ukázalo, není zas tak daleko od pravdy. V únoru Poslanecká sněmovna jednomyslně schválila redefinici znásilnění, podle které bude základem tohoto trestného činu nesouhlas se stykem a nikoli již potřeba aktivního bránění, jako tomu bylo doposud (Novinky.cz, 2024). Je tedy jasné, že když se chce, jde všechno. A to i bez úmluvy.

Nakonec to po průtazích byla současná vláda, která v červnu minulého roku vyslovila souhlas a následně úmluvu postoupila Parlamentu. (Vláda České republiky, 2023). Žádná sláva se kolem toho ale nekonala a celý proces probíhal velmi opatrně a s odklady.

Prozatím jediným státem, který od úmluvy odstoupil, je Turecko a stalo se tak v roce 2021. Hlavním důvodem byly obavy, že úmluva normalizuje homosexualitu a podkopává tak tradiční rodinné hodnoty. V témže roce podnikla i polská vláda velmi podobné kroky, podle jejichž zdůvodnění není úmluva v souladu s jejich náboženskými hodnotami a podporuje genderové ideologie (CNN Prima News, 2021). K samotnému odstoupení ale nakonec nedošlo a podle současného směřování nové vlády ani nejspíš nedojde. Dalšími státy, které stejně jako Česká republika úmluvu podepsaly, ale neprošla dosud ratifikací, jsou Arménie, Bulharsko, Maďarsko, Litva a Slovensko.

Boj hodnot v Senátu

Lednové jednání trvalo několik hodin a mělo velmi intenzivní a vyčerpávající povahu. Při konečném hlasování o ratifikaci v Senátu bylo 34 senátorů pro ratifikaci a 28 proti. K přijetí tak chyběly pouhé dva hlasy a dalo by se tedy v podstatě říct, že o úmluvě rozhodli senátoři, kteří se zdrželi či se k jednání nedostavili (Stenozáznam z 1. dne 21. schůze, 2024).

V rozpravě zazněly všechny hlavní důvody a pozitiva, která by Istanbulská úmluva mohla Česku přinést. Hlavním z nich je **signalizace ochoty řešit problémy**: ratifikací úmluvy by Česká republika dala světu jasně najevo, že chce změnu a řešit problémy spojené s násilím na ženách a domácím násilím. Takové signály jsou koneckonců účelem mezinárodních smluv. Úmluva odmítá a nově definuje také některé trestné činy, jako je mrzačení ženského genitálu, vynucený sňatek, nebezpečné pronásledování (stalking), vynucený potrat a vynucenou sterilizaci. Některé z nich nejsou v našich končinách tak obvyklé a časté, ale v jiných státech a částech světa ano. Přijetí by také mohlo napomoci **zaplnění mezer v systému pomoci obětem**, a to v oblasti práce s původci násilí, osvěty, vzdělávání policie a soudců. Ratifikace by měla **symbolicky i prakticky posílit ochranu obětí** násilí v Česku, kde jsou ročně oznámeny stovky případů znásilnění a domácího násilí (Stenozáznam z 1. dne 21. schůze, 2024).

Na druhé straně stály argumenty proti, které v současné době v české politické reprezentaci převažují. Zazněly zde v podstatě velice podobné obavy, které lze slyšet v politických jednání ostatních zemí, které taktéž dosud k ratifikaci nepřistoupily. Prvním a evidentně největším z nich je **problém se zavedením pojmu gender do právního řádu**, znepokojení nad jeho definicí a strach, že by mohl v praxi nahradit biologické pohlaví. Dále existují obavy, zda úmluva skutečně **nevyžaduje změny v českém právním řádu** (Stenozáznam z 1. dne 21. schůze, 2024). Podle textu úmluvy by měly být provedeny změny, například ve vztahu k definici domácího násilí a zohlednění jeho závažnosti. Otázkou zůstává, zda by si s takovými změnami neporadila česká legislativa sama. A to zvláště v době, kdy byla v Poslanecké sněmovně v prvním čtení skoro jednohlasně schválena redefinice znásilnění.

Dále se hojně řešila samotná **efektivita úmluvy v boji proti násilí na ženách**. Někteří senátoři poukazovali na příklady ze zahraničí, kde byl zaznamenán nárůst násilí na ženách i po ratifikaci úmluvy. Taková skutečnost má ale velmi logické vysvětlení – stejně jako v Česku, i v jiných státech je nahlášen pouhý zlomek ze skutečného počtu trestných činů násilí. Ženy tak často nečiní, protože se obávají nedůvěry ze strany blízkých, veřejnosti, policie a dalších orgánů činných v trestním řízení. Pokud ve státech, kde úmluva byla ratifikována, počet nahlášených případů vzrostl, původcem může být rozšíření povědomí a edukace o problému násilí a tím pádem větší odvaha žen začít tyto činy nahlašovat.

Neshoda v pětikoalici ani v opozici

Ožehavé téma násilí a genderové rovnosti vytváří napětí všude, kde se objeví. Není proto divu, že ani pětikoalice se na přijetí neshodne. Na základě aktuálně dostupných dat by však i v Poslanecké sněmovně velice pravděpodobně úmluva narazila (iRozhlas, 2023).

První dva subjekty koalice SPOLU svým postojem nijak nepřekvapí. **ODS představuje k Istanbulské úmluvě tradičně konzervativní a odmítavý postoj**. Hlavní představitelé, včetně europoslanců se postavili proti rezoluci o unijním přijetí úmluvy a často z jejich strany zaznívá, že jde o "ideologický dokument". **Podobně nepřekvapivou rétoriku má KDU-ČSL, jejíž výhrady se soustřeďují především na obavy z interpretace úmluvy**, která by mohla podporovat genderovou ideologii, například zpochybňováním tradiční rodiny. Za největšího strašáka lidovci považují, že úmluva by mohla být v budoucnu interpretována v neprospěch rodiny založené na vztahu jednoho muže a jedné ženy,

a zároveň poukazuje na potenciální problémy, jako je stírání rozdílů mezi pohlavími, předčasná sexualizace dětí ve školách, indoktrinace právními prostředky, nebo adopce dětí homosexuálními páry. **Na jinou notu pak hraje TOP 09, která se vůči Istanbulské úmluvě staví pozitivně.** Celý poslanecký klub TOP 09 podporuje ratifikaci této úmluvy v duchu s liberálním směřováním strany, které se zaměřuje na ochranu lidských práv a podporu právní ochrany obětí násilí (iRozhlas, 2023).

Starostové úmluvu jednoznačně schvalují, je ale třeba připomenout, že ztracené dva hlasy v Senátu bychom mohli hledat právě v jejich senátorském klubu. Tři z jeho členů se na jednání vůbec nedostavili a senátor Canov hlasoval proti. Pokud by byli Starosti v této otázce jednotní, jejich hlasy by k ratifikaci postačily. **Naopak Piráti v této záležitosti tradičně plují na jedné lodi.** Na otázce přijetí úmluvy se shodnou jak poslanci, tak senátorský klub SEN21 a Piráti (iRozhlas, 2023).

Pokud se podíváme do řad opozice, **u SPD je postoj taktéž velice konzistentní a neměnný,** avšak na druhé straně spektra – jednoznačně proti (iRozhlas, 2023). **U současně nejsilnější politické strany, hnutí ANO, již situace tak jednoznačná není.** Podobně jako u ostatních stran, i zde dochází ke střetu liberálnějšího a konzervativnějšího proudu, jak ostatně potvrdila i předsedkyně klubu Schillerová v lednovém rozhovoru CzechCrunch ohledně otázky na manželství pro všechny (CzechCrunch, 2024). Je zřejmé, že bude-li další stanicí úmluvy Poslanecká sněmovna, velice pravděpodobně opět narazí, ale s nijak velkým náskokem.

Závěr

Současný osud Istanbulské úmluvy v Česku nevypadá nijak zdárně, což koneckonců připouští i řada jejích příznivců, a to i s ohledem na únorové hlasování v Poslanecké sněmovně o manželství pro všechny, které je Istanbulské úmluvě svou podstatou a tématem poměrně blízko. Konzervativní převaha v současném složení obou komor Parlamentu se zdá být nezlomná, ale stejně tak i druhý tábor. I přes zamítnutí Senátu se mluví o tom, že by mohla být úmluva začleněna jako bod jednání ve Sněmovně. Úmluvu tedy drží ještě velice tenký vlásek naděje: na podzim tohoto roku končí mandát několika senátorům, kteří se v otázce jejího přijetí zdrželi nebo byli proti. Pokud by svou funkci neobhájili a jejich nástupci by byli pro schválení, mohl by na schůzi Senát úmluvu ratifikovat ještě do konce tohoto roku (Heroine.cz, 2024).

Samotná úmluva jako nástroj proti násilí rozhodně není dokonalým prostředkem a neočekává se, že by po jejím přijetí zmizely všechny problémy domácího násilí jako mávnutím hůlky. Základním smyslem přijetí úmluvy pak zůstává signál, kterým by Česká republika jasně vyjádřila svůj postoj vůči těmto otázkám. Je zřejmé, že podobně jako v Turecku, i u nás se velká část politiků domnívá, že přijetí úmluvy bude sloužit jak nástroj k prosazení manželství pro všechny či dalších otázek spojených s genderovou ideologií.

Není pravděpodobné, že se současné vládě podaří najít ohledně úmluvy shodu. Změnit to patrně mohou až volby do Poslanecké sněmovny a očekává se, že absence konsensu pětikoalice na tomto důležitém téma se na výsledcích jistě projeví. V prospěch úmluvy také mluví průzkumy veřejného mínění, v jehož trendech můžeme zpozorovat stoupající podporu, a naopak snižující se počet rozhodných odpůrců. Konkrétně Centrum pro výzkum veřejného mínění uskutečnilo výzkumy již tři. Zatímco v roce 2018 bylo pro schválení 18 % respondentů a proti 13 %, v roce 2021 je to již 21 % pro a 8 % proti (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2021). Podle průzkumu Medianu z minulého roku pro Radiožurnál se pak skoro polovina dotázaných 48 % domnívá, že úmluva v praxi zajistí lepší ochranu obětem sexuálního násilí (iRozhlas, 2023). Je tedy otázkou, za jak dlouhou dobu se tento postoj české veřejnosti přelije i do politické reprezentace.

Zdroje

- Kolektiv autorů. (2023, 23. červenec). Istanbulská úmluva: Sněmovna poslanců. iROZHLAS. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/istanbulska-umluva-snemovna-poslanci-parlament_2307230700_bko
- Centrum pro výzkum veřejného mínění. (2021, 13. červenec). Sociologický ústav AV ČR. https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5395/f9/pm210713.pdf
- Kolektiv autorů. (2024). Úmluva proti násilí ještě nemusí jít do koše. Heroine.cz. <https://www.heroine.cz/komentare/umluva-proti-nasili-jeste-nemusi-jit-do-kose-obrovskym-traumatum-zen-vlada-nerozumi>
- Úřad vlády České republiky. (2023). Vláda dnes vyslovila souhlas s návrhem na ratifikaci úmluvy Rady Evropy. Vlada.gov.cz. https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/vlada-dnes-vyslovila-souhlas-s-navrhem-na-ratifikaci-umluv-y-rady-evropy-o-prevenci-a-potirani-nasili-na-zenach-a-domaciho-nasili-206582/#_ftn1
- Rada Evropy. <https://rm.coe.int/16808e95e1>
- Senát Parlamentu České republiky. (2024, 24. ledna). Senat.cz. <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=14&IS=7383&D=24.01.2024>
- Novinky.cz. (2024). Sněmovna jednohlasně podpořila změnu definice znásilnění. Novinky.cz. <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-snemovna-jednohlasne-podporila-zmenu-definice-znasilneni-zakladem-bude-nesouhlas-40459879>
- CNN Prima NEWS. (2021). Ano rodině, ne genderu, říká Polsko. CNN.iprima.cz. <https://cnn.iprima.cz/ano-rodine-ne-genderu-rika-polsko-muze-opustit-istanbulskou-umluvu-jako-turecko-22284>
- CzechCrunch. (2014). Schillerová o Česku budoucnosti. Cc.cz. <https://cc.cz/schillerova-o-cesku-budoucnosti-manzelstvi-pro-vsechny-po-mne-nechtejte-skrta-la-bych-vydaje-na-obranu/>
- iROZHLAS. (2023, 26. červenec). Istanbulská smlouva: Sněmovna, Senát. iROZHLAS. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/istanbulska-smlouva-umluva-snemovna-senat_2307260615_jgr

Autor

PAVLÍNA SOUKUPOVÁ

Analytička

Pavlína Soukupová je absolventkou bakalářského oboru politologie a mezinárodní vztahy na CEVRO Institutu. Aktuálně dokončuje magisterské studium mezinárodních vztahů a evropských studií na Metropolitní univerzitě v Praze. Ve svých kvalifikačních pracích se zaměřuje na teritoriální spory o ostrovy ve východní Asii. Půl roku studovala na univerzitě v belgickém Gentu v rámci programu Erasmus, kde působila v aktivitách výzkumného centra China Platform. Vedle studia pracovala šest let jako soukromá lektorka.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

www.politikaspolecnost.cz

+420 602 502 674

office@politikaspolecnost.cz